

Fylkesmannen i Oppland

Stølsvidda som utvalgt kulturlandskap - muligheter, utfordringer og tiltak

Stig Horsberg, Fylkesmannen i Oppland
Vaset, 3.5.2018

Fylkesmannen i Oppland

Hva er utvalgte kulturlandskap i jordbruket?

- «Utstillingsvinduer» for norsk kulturlandskap
- Et samarbeid og spleiselag mellom landbruk og miljø
- Frivillige avtaler mellom staten og eierne/brukerne
- Langsiktig forvaltning av et utvalg landskap (44-45 innen 2020)
- Svært store biologiske og kulturhistoriske verdier
- Realistisk å få til langsiktig drift, skjøtsel og vedlikehold
- Må være ønsket av lokale interesser
- Ingen verneregler eller nye restriksjoner
- Årlige, øremerkede midler -175 000 til 880 000 til hvert område i 2016
- Stor lokal frihet til å bestemme hvordan pengene brukes (men styrt av en generell forskrift)
- Potensial for turisme og annen næringsutvikling

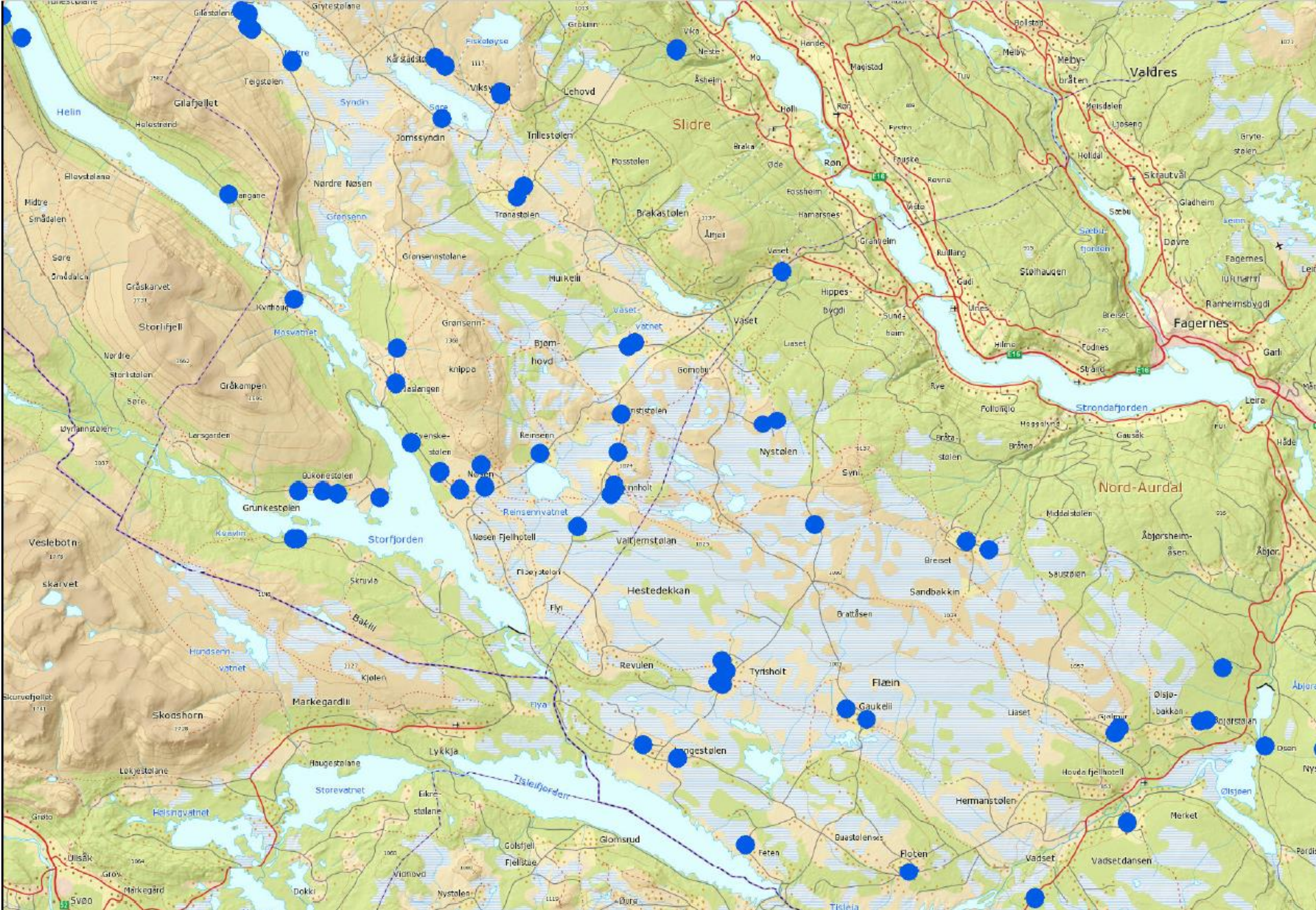
Fylkesmannen i Oppland

Jordbruksdrift og miljøverdier på Stølsvidda

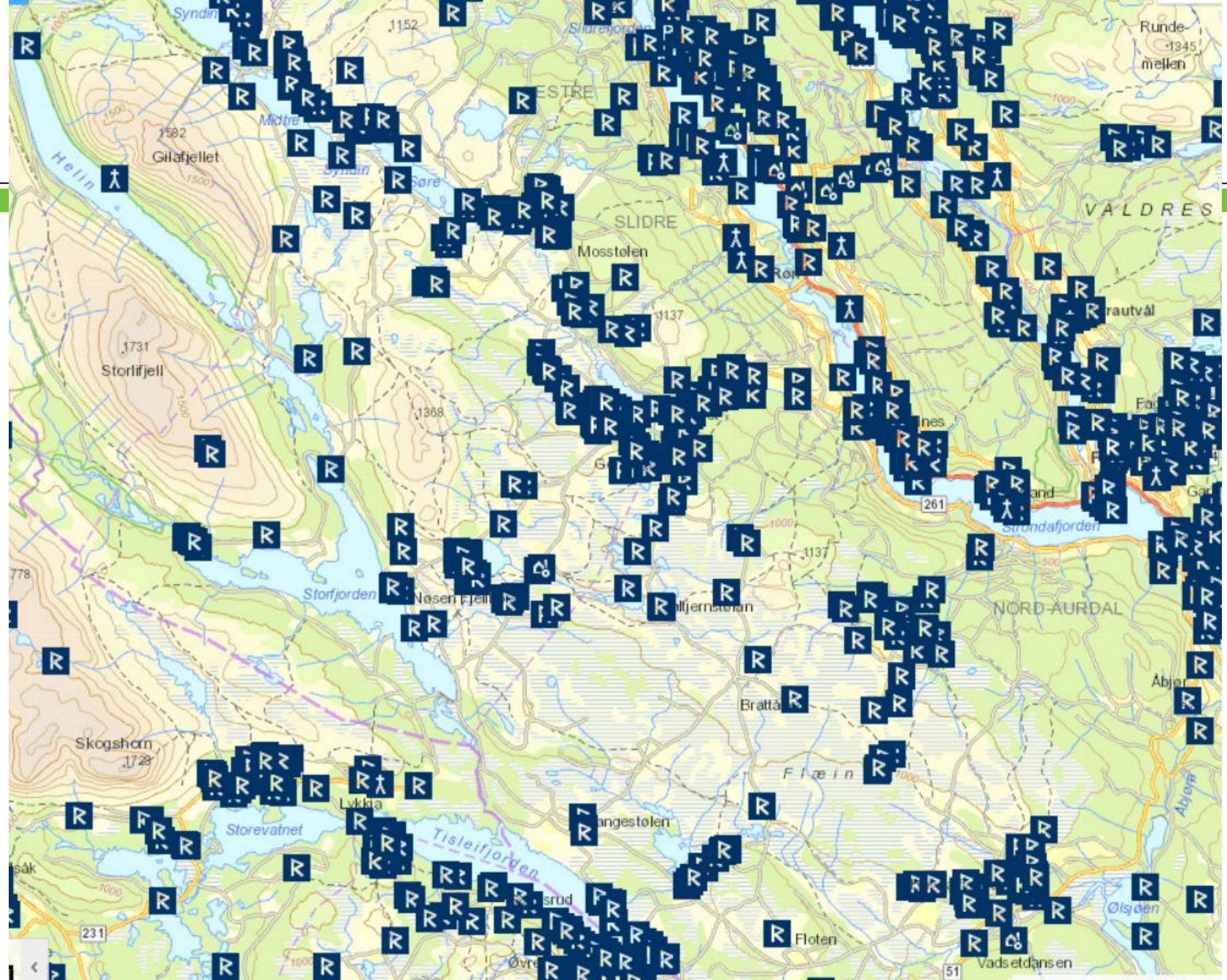
- Ca. 10 000 daa dyrka mark + 4 000 daa innmarksbeite jf. AR5 (tilskudd til aktiv drift på ca. $\frac{3}{4}$ av dyrka mark, $\frac{1}{2}$ av innmarksbeite)
- Ca. 50 støler med mjølkeproduksjon
- Ca. 150 brukere i tillegg som høster for
- Store myrkompleks, beitepåvirka utmark og ekstensive jordbruksarealer
- Aktivt stølslandskap med mange intakte og typiske bygningsmiljøer
- Det historiske stølslandskapet er fortsatt «godt lesbart»
- Relativt rik vegetasjon, sterkt kulturpåvirket nær stølene
- Over 200 lokaliteter i Naturbase (mangelfulle/gamle data i Nord-Aurdal)
- Uvanlig høg tetthet av fugl, spesielt vannfugler (+ rype)
- Mye jernutvinningsspor, forhistorisk (samisk?) boplass
- Lokal kartlegging av kulturminner rundt stølene (kjølingskilder, lokkeplasser, reksler, mjølkeramper etc.)
- Lite systematiske undersøkelser/kartlegging av freda kulturminner

Støler i drift med mjølkeproduksjon 2016

Kartlagte kulturmarksnaturtyper (Naturbase)

Registrerte kulturminner i «Askeladden»

Muligheter/fortrinn:

- Aktiv drift, nødvendig del av ressursgrunnlaget
- Velorganiserte grunneiere/brukere
- Sterke følelser for stølsdriften og stølslandskapet
- God infrastruktur
- Gjennomført vegetasjonskartlegging (Nord-Aurdal)
- Aktive turistbedrifter og hytteeiere
- Historikk for prosjektarbeid på stølslandskapet (spesielt Nord-Aurdal)

Utfordringer:

- Nedadgående tradisjonell stølsdrift, små besetninger, gamle fjøs
- Gjengroing: Potensielt skoglandskap, problemer for beite, ferdsel og landskapsopplevelse
- Mindre aktiv bruk av arealene, mangelfullt gjerdehold
- Svak eller manglende hevd av biologisk verdifulle arealer
- Ombygging av stølshus, forfall av løer og fjøs

Fylkesmannen i Oppland

Hva gjør vi i 2018

- Styringsgruppe (FM, FK, kommunene, grunneierorganisasjonene)
 - Lokal prosjektmedarbeider engasjert av grunneierne
 - Egen temaside på Fylkesmannens nettside
 - Involvere aktive bønder, andre som har støl, hytteeiere og turistbedrifter
 - Bevilgning på 950 000 kroner i 2018 - kan bli mindre de neste åra
 - Hovedparten av pengene skal fordeles som tilskudd en må søke på
 - «Alle» kan søke, dersom tiltakene ivaretar formålet
 - Men det må fastsettes noen rammer for hva som skal prioriteres
 - Hva er de kritiske faktorene for å ta vare på drift, miljø og landskap
 - Hvor får vi mest resultater av å bruke pengene
 - Trender i jordbruket og stølsdriften
 - Utsatte natur- og kulturverdier
 - Spesielt verdifulle og helhetlige miljøer
 - Mer kunnskap (driftsmessige forhold, bygningsmiljøer, naturtyper, fugleliv)
-

Fylkesmannen i Oppland

Hva kan pengene brukes på?

- Mye felles med SMIL-ordningen, men mer fleksibel ordning
- Styringsgruppa velger ut aktuelle tilskuddsformål og -satser ut fra lokale behov
- Tiltak som retter seg mot å opprettholde drift eller tiltak utenom drifta for å ta vare på kultur- og naturverdier
- Engangstiltak hos den enkelte stølseier
- Engangstiltak som blir gjort i fellesskap
- Mange små prosjekter eller noen store (eller begge deler)?
- Årlige tilskudd for løpende drift og/eller skjøtselsoppgaver

Fylkesmannen i Oppland

Eksempel Hedmark: Vangrøftdalen/Kjurrudalen i Os

Drøyt 30 setrer med mjølkeproduksjon

Ekstra setertilskudd 10 000 – utmarksbeite

Betaler for tilstandsvurderinger og skjøtselsplaner

Tilskudd:

- Opptil 3000 kr/daa for rydding av beite
- Opptil 80 % tilskudd til bygninger
- Ca. 30 % tilskudd til istandsetting/oppgradering av fjøs

Fylkesmannen i Oppland

Eksempel Trøndelag: Budalen i Midtre Gaudal

13 setrer med mjølkeproduksjon

Ekstra setertilskudd 15 000 kroner

Beitetilskudd: 25 kr/sau, 125 kr/storfe (maks.beløp for hver søker)

Investeringsstilskudd: Oftest ca. 35 %. Bl.a. til:

- Samletrøer, hamninger etc.
- E-bjeller
- Restaurering av gamle bygninger
- Rørmjølkinganlegg
- Seterveg

Fylkesmannen i Oppland

Aktuelle tema og utfordringer drøftet i styringsgruppa

Opprettholde drift av stølsvollene

Sikre at jordbruksarealene holdes i aktiv drift

Årlige tilskudd? Hvilke arealer er spesielt viktige å støtte?

Skjøtselsplaner for enkeltstøler/stølslag?

Bevare arealer med spesielle miljøverdier (arts mangfold, kulturminner etc.)

Støtte til skjøtsel av arealer med behov for spesielle tiltak

Sikre sårbare arealer mot uheldige tiltak

Opprettholde støler med fjøs i aktiv bruk

Behov for driftsmessige tiltak for fortsatt drift

Støler i faresonen for nedlegging av mjølkeproduksjonen

Forkvalitet på stølen, tiltak for bedre kvalitet på beite og eng

Andre tiltak for å redusere frafall ev. rekruttere nye stølsbrukere

Fylkesmannen i Oppland

Holde beitelandskapet åpent

Rydding og krattnusing

Prioritere arealer som er viktige for landskap/beitebruk og realistiske å holde åpne

Hvordan sikre vedlikehold av arealer som er ryddet

Opprettholde beitebruk i utmarka og unngå problemer med beitedyr på feil sted

Dyr på utmarksbeite

Manglende vedlikehold av gjerder

Behov for nye gjerder (rundt innmark, sperregjerder etc.)

Bevare verneverdige bygningsmiljøer og spesielle bygningstyper

Sjeldne/viktige bygningstyper (særlig bygninger uten nyttefunksjon er utsatt for forfall, typisk løene)

Spesielle miljøer med god helhet

Hensyn ved nybygg og ombygging av eksisterende stølshus

Fylkesmannen i Oppland

Bevare og synliggjøre kulturminner

Mye kartlagt av lokale kulturminner som reksler, avkjølinger, lokkeplasser etc.
Freda kulturminner er mest kartlagt rundt/i utbyggingsområder
Mange kulturminner kan være usynlige eller immaterielle

Skilting, tilrettelegging, infrastruktur

Viktig for friluftsliv og turisme
Stoppesteder, ruter, rundløyper og informasjon tilpasset publikum
Framkommelighet og utsikt i gjengroingsområder
Hva egner seg best for tilrettelegging for besøkende, og hvordan formidler vi best kulturhistorie og naturverdier

Andre tema?
